

СИДОР

Ірина Петрівна

irunasudor@gmail.com

к.е.н., доцент, Тернопільський національний економічний університет, кафедра фінансів імені С.І. Юрія

УДК 336.143

ПОДАТКОВИЙ І НЕПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМИ НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

TAX AND NON-TAX MECHANISMS FILLING LOCAL BUDGETS IN UKRAINE

У статті розглянуто теоретичні та практичні засади функціонування механізму мобілізації доходів місцевих бюджетів з використанням податкового і неподаткового методів. Виокремлено та охарактеризовано методи, інструменти та важелі механізму мобілізації доходів місцевих бюджетів. Акцентовано увагу на ключових аспектах функціонування зазначеної складової бюджетного механізму держави і їх ролі у наповненні місцевих бюджетів.

В статье рассмотрены теоретические и практические основы функционирования механизма мобилизации доходов местных бюджетов с использованием налогового и неналогового методов. Выделены и охарактеризованы методы, инструменты и рычаги механизма мобилизации доходов местных бюджетов. Акцентировано внимание на ключевых аспектах функционирования указанной составляющей бюджетного механизма государства и их роли в наполнении местных бюджетов.

Theoretical and practical principles of functioning of the mechanism of formation of mobilization of local budget revenues using tax and non-tax methods. Methods, forms, tools, levers of the mechanism mobilizing local budget revenues are outlined and characterized. On the key aspects of the functioning of that part of the budget mechanism of the state and its role in the regulation of social-economic processes was paid attention.

Ключові слова: бюджетний механізм, податковий механізм, неподатковий механізм, мобілізація доходів місцевих бюджетів, податки, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, місцеві бюджети

Ключевые слова: бюджетный механизм, налоговый механизм, неналоговый механизм, мобилизация доходов местных бюджетов, налоги, неналоговые поступления, доходы от операций с капиталом, местные бюджеты

Keywords: budget mechanism, tax mechanism, non-tax mechanism, mobilization of local budget revenues, taxes, non-tax revenues, income from capital operations, local budgets

ВСТУП

Оптимізація дохідної частини місцевих бюджетів та пошук можливих резервів їх зростання є особливо актуальним питанням в умовах ринкової трансформації вітчизняної економіки. Існуюча система мобілізації доходів місцевих бюджетів в Україні характеризується надзвичайно низьким рівнем питомої ваги власних дохідних джерел, що компенсується нарощенням обсягів різного роду міжбюджетних трансфертів. Відтак, реальна фінансова спроможність місцевих органів влади суттєво обмежується, що перешкоджає розвитку демократичних перетворень в державі. Основою формування власних доходів місцевих бюджетів є податкові і неподаткові надходження. Хоча в останні роки зроблено чимало спроб законодавчого нарощення власної фінансової бази органів місцевого самоврядування в контексті ідей бюджетної децентралізації, проте діюча практика

вказує на існування істотних недоліків. Зважаючи на вище зазначене, постає необхідність у дослідженні особливостей формування дохідної частини місцевих бюджетів в частині податкового та неподаткового механізму мобілізації доходів, визначенні та обґрунтуванні сукупності практичних рекомендацій в частині їх зміцнення.

Серед вагомих наукових досліджень, в яких розглядалися проблеми наповнення місцевих бюджетів податковим і неподатковим методами, праці О.Д. Василика, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, А.І. Крисоватого, І.М. Луніної, Ц.Г. Огня, В.М. Опаріна, Ю.І. Пасічника, В.М. Федосова, С.І. Юрія.

МЕТА РОБОТИ полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних засад та проведенні аналітичної оцінки функціонування податкового і неподаткового механізмів наповнення місцевих бюджетів, визначенні ключових аспектів їх розвитку та ролі у регу-

люванні соціально-економічних процесів адміністративно-територіальних одиниць.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення світової економічної та фінансової наук, наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з питань державних фінансів та регулювання бюджетних відносин. При проведенні дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід до вивчення податкового і неподаткового бюджетного механізмів наповнення місцевих бюджетів і його елементів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією із базових функцій органів місцевого самоврядування є забезпечення надання населенню необхідних суспільних благ і послуг, фінансове забезпечення яких здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів. Відтак, дане питання потрібно вирішувати шляхом надання місцевим органам влади стабільних закріплених доходів, забезпечення отримання ними достатнього обсягу власних доходів та за необхідності – надання міжбюджетних трансфертів. Відмітимо, що лише комплексне вирішення даних проблем дозволить органам місцевої влади і місцевого самоврядування розширити можливість залучати та наповнювати місцеві бюджети необхідним обсягом фінансових ресурсів.

Водночас, акцентуємо увагу саме на необхідності дослідження мобілізації дохідних джерел бюджету як основи забезпечення власних повноважень за рахунок податкового і неподаткового механізмів, тоді як залучені джерела у вигляді позик чи надання трансфертів передбачають певні умови їх використання (повернення чи цільове використання) та фінансування делегованих повноважень.

Механізм мобілізації доходів бюджету є складовою бюджетного механізму держави, який включає сукупність фінансових методів, форм, інструментів і важелів за допомогою яких забезпечується мобілізація дохідних джерел централізованого фонду держави внаслідок здійснення розподільчих і перерозподільних процесів відповідно до основних положень бюджетної стратегії і тактики розвитку держави.

Механізм мобілізації доходів бюджетів передбачає проходження усіх стадій бюджетного процесу, а саме:

- планування доходів бюджетів на етапах складання, розгляду і затвердження проектів державного і місцевих бюджетів;
- повна і своєчасна мобілізація доходів бюджетів на етапі їх виконання;
- складання і затвердження бюджетної звітності як постфактум (оцінка) проведених заходів.

У бюджетному процесі реалізація механізму мобілізації доходів бюджетів передбачає використання різноманітних фінансових методів, важелів і інструментів використання яких регламентується нормативно-правовими документами.

На рис. 1 представлено механізм мобілізації доходів місцевих бюджетів без міжбюджетних трансфертів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України податковими надходженнями є встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі) [1]. Вони мобілізуються до бюджету за допомогою податкового механізму з характерним набором методів, важелів і інструментів.

Характерною ознакою неподаткового механізму одержавлення вартості національного продукту і частково національного багатства, є багатоканальність та множинність перерозподільчих бюджетних потоків, які акумулюються у вигляді певних мобілізаційних джерел доходів.

Для податкового і неподаткового механізму мобілізації доходів бюджету характерні спільні ознаки, зокрема:

- 1) законодавчий порядок встановлення параметрів, умов справляння та механізмів їх мобілізації;
- 2) обов'язковість сплати платежів;
- 3) примусовий характер бюджетних вилучень;
- 4) наявність обов'язкового взаємозв'язку з централізованими фондами грошових коштів держави;
- 5) безеквівалентність та індивідуальна безоплатність платежу;
- 6) використання єдиних фінансових методів, інструментів та важелів бюджетного механізму і механізму мобілізації доходів бюджету.

Аналіз тексту чинного бюджетного та податкового законодавства дозволило визначити поряд із багатьма спільними ознаками податкового і неподаткового механізму мобілізації доходів бюджету чітке нормативно-правове розмежування між податковими та неподатковими джерелами формування доходів бюджету залежно від форми платежу, а також методів і джерел їх акумулювання.

Серед основних відмінностей доцільно виділити наступні:

- 1) для окремих неподаткових надходжень не встановлюються ставки, пільги, терміни сплати, інші елементи, які є обов'язковими елементами системи оподаткування;
- 2) порядок нарахування та зарахування на казначейські рахунки державного і місцевих бюджетів окремих неподаткових надходжень регламентується не Бюджетним кодексом, а спеціальними нормативними документами органів державної влади та управління, рішеннями представницьких та управлінських місцевих органів;
- 3) низка неподаткових платежів не відповідає фіскальному критерію регулярності сплати, а здійснюється по мірі задоволення потреб громадян у вчиненні певних заходів (приватизації чи перепису майна, відкриття підприємницької діяльності, ліцензування певних видів діяльності та інше).

На рис. 2 представлено види податкових і неподаткових надходжень, які виступають джерелами формування місцевих бюджетів.

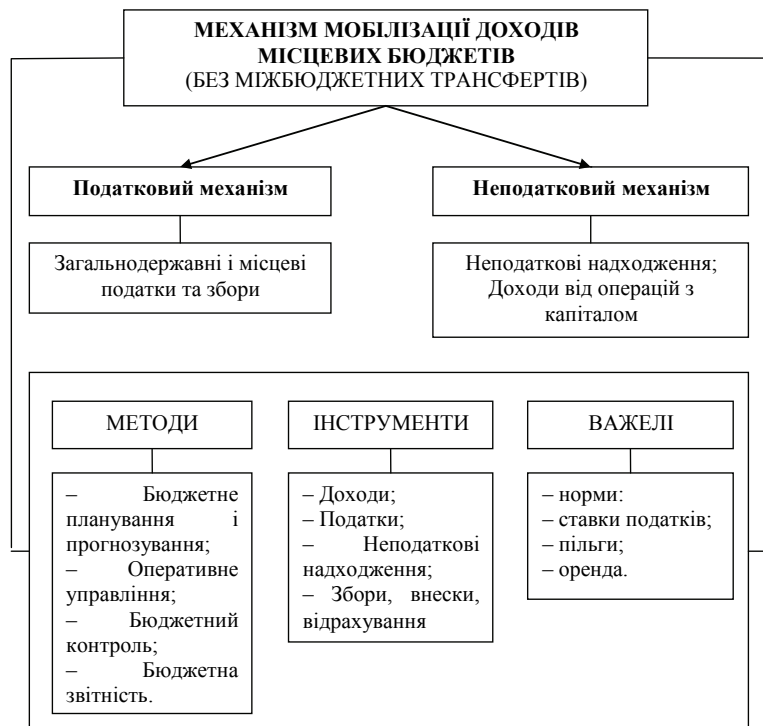

Рис. 1. Складові механізму мобілізації доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) [складено автором самостійно]

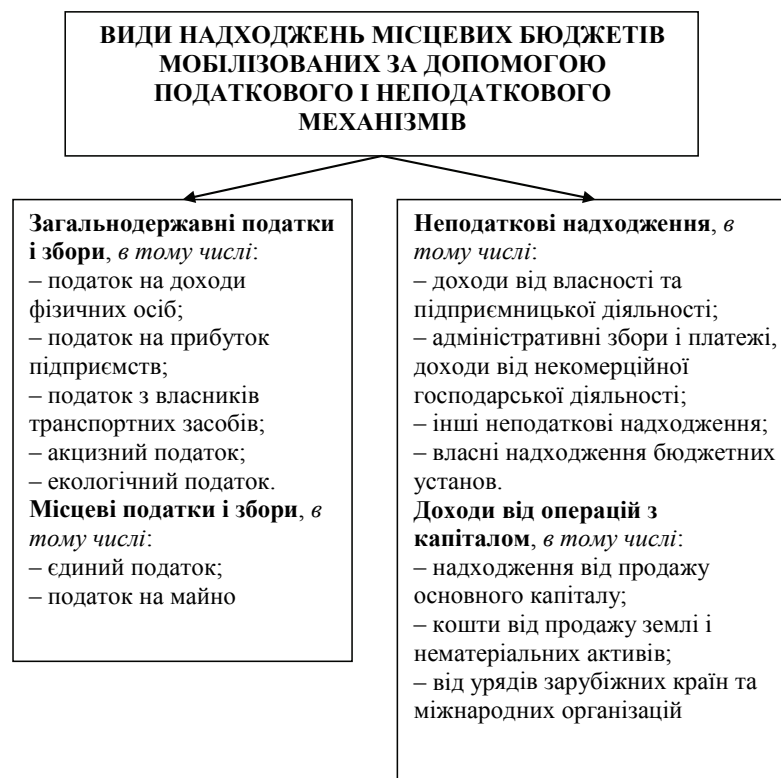

Рис. 2. Види надходжень місцевих бюджетів, мобілізованих з використанням податкового і неподаткового механізмів [складено автором самостійно]

Як зазначає В.І. Кіт [4, с. 180] неподаткові надходження за своїм фіскальним статусом підлягають поділу на постійні, які безпосередньо пов'язані з наданням державою та органами місцевого самоврядування платних послуг внаслідок виконання конституційних повноважень, реалізацією майнових прав, здійсненням продуктивної діяльності, експлуатацією

державних і комунальних ресурсів, угідь, інших об'єктів загальнодержавної власності тощо, та тимчасові, що, своєю чергою, впроваджуються як допоміжні джерела фінансування бюджетного дефіциту чи інших додаткових витрат. Водночас, неподаткові надходження виступають потенційним джерелом наповнення місцевих бюджетів, адже параметри їх

справляння визначаються органами місцевої влади та місцевого самоврядування. Вони є власними доходами адміністративно-територіальних одиниць і можуть використовуватись на заходи, визначені місцевими органами влади та громадою в цілому.

Використання на практиці податкового і неподаткового механізмів мобілізації доходів бюджету передбачають застосування податкового і неподаткового методів формування бюджетних коштів.

Динаміку, склад і структуру доходів місцевих бюджетів в Україні без урахування міжбюджетних трансфертів у період 2012-2016 рр. з використанням податкових і неподаткових методів нами представлено у табл. 1.

Дані, представлені у табл. 1 вказують на поступове зростання дохідної частини місцевих бюджетів в Україні з 225,3 млрд. грн. у 2012 р. до 366,14 млрд. грн. у 2016 р. на 140,84 млрд. грн. Зростання

відбулося у 1,6 рази. Динаміка доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів також характеризується зростаючими показниками (з 100,9 млрд. грн. у 2012 р. до 170,75 млрд. грн. у 2016 р.). Попри загальну тенденцію до зростання усіх доходів місцевих бюджетів за аналізований період спостерігається скорочення частки доходів без урахування трансфертних платежів. Так, якщо у 2012 р. питома вага доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів складала 44,78 %, то у 2016 р. – 46,63 %. У абсолютних показниках дане співвідношення складає 124,4 млрд. грн. проти 195,39 млрд. грн. Зазначене вказує на негативну тенденцію щодо централізації бюджетних ресурсів, яка негативно відбивається на виконанні органами місцевого самоврядування як власних, так і делегованих повноважень.

Таблиця 1

Динаміка і склад доходів місцевих бюджетів України у період 2012-2016 рр.

[складено автором за даними джерела [3]]

показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Приріст, млрд. грн.
	млрд. грн.	млрд. грн.	млрд. грн.	млрд. грн.	млрд. грн.	
Всього доходи місцевих бюджетів, з них:	225,30	221,02	231,70	294,46	366,14	140,84
Доходи місцевих бюджетів без міжбюджетних трансфертів, в тому числі:	100,90	105,18	101,1	120,48	170,75	69,85
Мобілізовані податковими методами: – податкові надходження	85,80	91,19	87,33	98,21	146,90	61,10
Мобілізовані неподатковими методами:	14,30	13,50	13,39	21,78	24,66	10,36
– неподаткові надходження	12,60	12,12	12,26	20,15	23,26	10,66
– доходи від операцій з капіталом	1,70	1,38	1,13	1,63	1,40	-0,3

До складу доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів відносять доходи, мобілізовані податковим і неподатковим методами. Співвідношення між цими показниками зображено на рис. 3.

Основу формування дохідної частини місцевих бюджетів без міжбюджетних трансфертів складають податкові надходження. Динаміка абсолютних значень податкових надходжень до місцевих бюджетів у період 2012-2016 рр. зросла на 61,10 млрд. грн. (з 85,80 млрд. грн. до 146,90 млрд. грн.). Їх питома вага складає 86 % у структурі доходів місцевих бюджетів без трансфертних платежів. Натомість, доходи, мобілізовані неподатковими методами, а саме неподаткові надходження і доходи від операцій з капіталом – лише 14 %.

Зміцненню потенціалу податкових надходжень місцевих бюджетів сприяли реформи 2015-2016 рр. щодо бюджетної децентралізації, які сприяли сутте-

вому зростанню даного джерела доходів. Реформи у сфері запровадження змін щодо системи оподаткування та наповнення місцевих бюджетів стосувалися як пропорцій відрахування окремих платежів до місцевих бюджетів, так і переліку місцевих податків і зборів.

Дані, представлені у таблиці 2, вказують на те, що у складі податкових надходжень дохідної частини місцевих бюджетів України у період 2012-2016 рр. домінуючим є податок на доходи фізичних осіб, питома вага якого хоча і має тенденцію до зменшення з 71,2 % до 53,7 % у податкових надходженнях, однак він виступає найбільш вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів. Абсолютні значення цього податку у динаміці 2012-2015 рр. зменшилися на 6,2 млрд. грн. (з 61,1 млрд. грн. до 54,9 млрд. грн.) з подальшим його зростанням у 2016 р. до 78,9 млрд. грн. Скорочення надходжень ПДФО у 2015 р. обумовлено зміною у пропорціях його розподілу між державним і

місцевими бюджетами, а саме 25 % цього податку, мобілізованого по території міст обласного значення, районів та об'єднаних територіальних громад поступає до державного бюджету. Навіть за таких умов, ПДФО забезпечує більше половини усіх

податкових надходжень місцевих бюджетів України. Значне місце у складі податкових надходжень місцевих бюджетів в останні роки зайняли місцеві податки і збори.

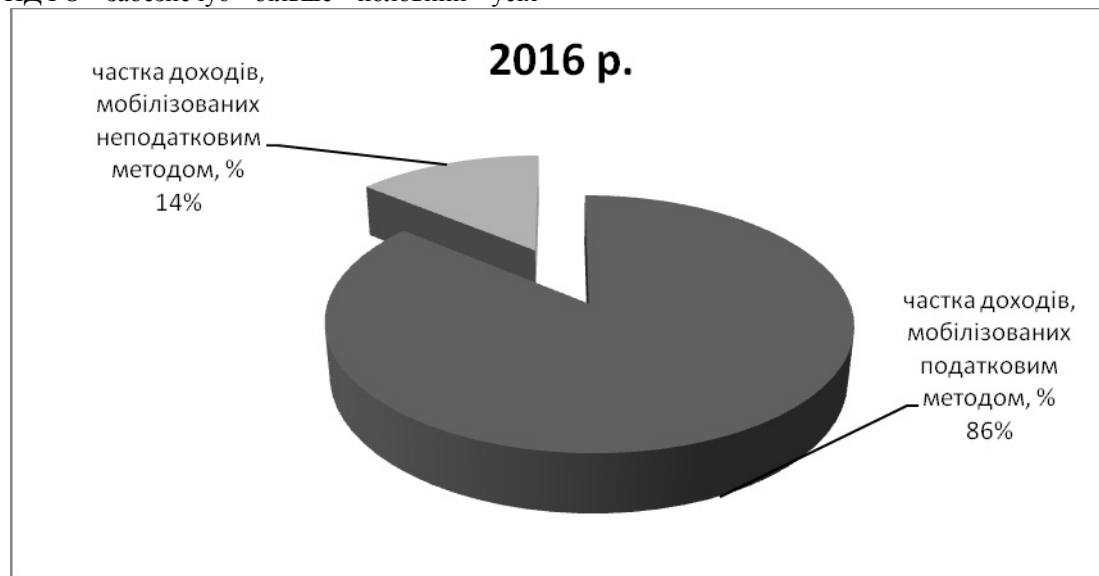

Рис. 3. Структура дохідної частини місцевих бюджетів України у 2016 р. без урахування міжбюджетних трансфертів

Таблиця 2

Динаміка і склад податкових надходжень місцевих бюджетів України у період 2012-2016 рр.*, млрд. грн.

[складено автором за даними джерела [3]]

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Темп росту / приросту 2016 р. до 2012 р.	
Податкові надходження, з них:	85,8	91,19	87,33	98,22	146,90	1,71	61,10
Податок з доходів фізичних осіб	61,1	64,58	62,55	54,92	78,97	1,29	17,87
Податок на прибуток підприємств	0,4	0,67	0,26	4,27	5,88	14,7	5,48
Збори за спеціальне використання природних ресурсів / рентна плата	15,2	15,00	14,56	2,15	2,52	0,16	-12,68
Податок за першу реєстрацію транспортного засобу	0,6	0,57	0,39	–	–	–	–
Акцизний податок із вироблених в Україні товарів	1,2	1,36	0,16	7,68	11,63	9,69	10,43
Місцеві податки і збори, в тому числі:	5,4	7,32	8,06	27,04	42,26	7,82	36,86
Єдиний податок для СМП	4,8	6,64	7,41	10,97	17,17	3,58	12,37
Податок на майно	–	–	–	16,01	24,98	1,56*	8,97
Інші податки і збори, з них:	1,7	1,69	0,12	2,16	5,64	3,3	3,94
екологічний податок	1,5	1,68	1,34	2,14	3,37	2,25	1,87

* 2016 р. до 2015 р.

Динаміка мобілізації місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за останні чотири роки демонструє впевнене зростання більше як у 7 разів. Найбільш суттєве зростання цих податків і зборів відбулося у 2015 р. проти 2014 р. із змінами вітчиз-

няного законодавства щодо справляння місцевих податків і зборів. У структурі місцевих податків і зборів у 2012-2014 рр. більше 90 % займав єдиний податок. Із впровадженням з 01.01.2013 р. податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а з

01.01.2015 р. – податку на майно, який об'єднав у собі податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плату за землю та податок за першу реєстрацію транспортного засобу цей платіж зайняв лідируючу позицію у складі місцевих податків і зборів. Так у 2015 р. його частка становила 59,12 % усіх місцевих податків і зборів.

За аналізований період обсяги єдиного податку зросли у 3,5 рази. Однак, при зростанні абсолютних показників частка цього податку у структурі місцевих податків і зборів з 90 % у 2014 р. скоротилася до 40,52 % у 2015 р. Причиною цього стало впровадження податку на майно. Основою податку на майно до місцевих бюджетів України є орендна плата з юридичних і фізичних осіб, а також земельний податок. Такі платежі у складі місцевих податків і зборів як збір за місця паркування транспортних засобів та туристичний збір мають тенденцію до скорочення показників. Проте, як зазначають аналітики, дана тенденція обумовлена недоліками податкового контролю за справлянням даних платежів, наявністю тінювих схем, відсутністю реального обліку за об'єктами, які підлягають оподаткуванню.

Зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів, мобілізованих податковими методами (за теорією А. Лаффера про зростання ставок податків до певної межі, після досягнення якої відбувається скорочення обсягів надходжень до бюджетів), а також зважаючи на зростання обсягу податкового боргу країни в умовах економічної стагнації доцільно шукати альтернативні джерела наповнення бюджету. Ними можуть виступати доходи, мобілізовані неподатковими методами.

Формування доходів місцевих бюджетів за допомогою неподаткового механізму має важливе значення для фінансової теорії і практики, оскільки його результати можуть дати відповідь на запитання стосовно ефективності функціонування, а також його перспектив в умовах трансформаційних процесів. На даний час за допомогою неподаткового механізму формується четверта частина доходів бюджету держави, в процесі мобілізації яких використовуються різні елементи, котрі не завжди пов'язані між собою.

У вітчизняній економічній літературі практично не ведеться наукова дискусія щодо соціально-економічної сутності неподаткових надходжень, внаслідок чого складається враження, що цей вид надходжень відіграє лише статичну роль у доходах бюджету. Так, О. Турчинов та Ц. Огонь під неподатковими надходженнями розуміють «...добровільні компенсаційні платежі, а також штрафи і пені, не пов'язані з податковим законодавством» [5, с. 56]. У Бюджетному кодексі України зазначено: «Неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності і підприємницької діяльності; адміністративні збори і платежі; доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів і фінансових санкцій; інші неподаткові надходження; власні надходження бюджетних установ» [1]. По суті, інших визначень нема.

У першому трактуванні неподаткові надходження пов'язуються з добровільними компенсаційними платежами та іншими надходженнями, не пов'язаними з податковим законодавством, що загалом правильно. У другому визначенні перераховуються тільки види неподаткових надходжень.

На думку В.Дем'янишина, сутність неподаткових надходжень полягає в тому, що вони відображають сукупність розподільчих відносин, пов'язану із формуванням централізованого фонду грошових коштів держави шляхом не примусового відчуження частини грошових доходів і нагромаджень юридичних і фізичних осіб. У цьому визначенні підкреслюється, що неподаткові надходження є однією з форм акумуляції коштів до централізованого грошового фонду держави. Процес акумуляції коштів пов'язаний із розподілом і перерозподілом ВВП за допомогою не примусового вилучення частини доходів і нагромаджень окремих суб'єктів розподільчих відносин, до яких належать юридичні і фізичні особи [2, с. 156].

Особливості застосування державою чинного механізму мобілізації неподаткових надходжень до бюджету можна прослідкувати, характеризуючи динаміку окремих видів цих надходжень та їхню частку в доходах місцевих бюджетів. Розглянемо динаміку мобілізації доходів місцевих бюджетів за рахунок неподаткових методів (див. табл. 3).

За період, що аналізується, обсяги доходів місцевих бюджетів, мобілізовані неподатковими методами, зросли у 1,5 рази. Особливо відчутним відбулося зростання даного виду надходжень у 2015 р. проти 2014 р. Близько 94 % усіх доходів місцевих бюджетів, мобілізованих неподатковими методами, займають неподаткові надходження. У їх складі суттєво вирізняються за обсягом мобілізації власні надходження бюджетних установ, які становлять 68 % неподаткових надходжень.

Доходи місцевих бюджетів, мобілізовані неподатковими методами більше піддаються впливу економічної кон'юнктури, ніж доходи, мобілізовані податковими методами. Адже в останніх спрацьовує механізм вбудованого стабілізатора гнучкості (при скороченні надходження прямих податків до бюджету суттєво зростає частка непрямих податків, реальним платником яких виступає споживач). Стосовно доходів, мобілізованих неподатковими методами, то в умовах економічного зростання і підвищення реального ВВП відбувається відповідне збільшення доходів від власності та підприємницької діяльності, адміністративних зборів і надходжень від некомерційного та побічного продажу, інших неподаткових надходжень. І навпаки, в умовах фінансової кризи та пов'язаного з нею скорочення обсягів одержавлення ВВП, вказані джерела доходів зменшуються як в абсолютному, так і у відносному вимірах. Натомість стабільно динамічним залишається зростання власних надходжень бюджетних установ, що є наслідком активізації платних послуг у невиробничій сфері з огляду на зменшення масштабів бюджетного фінансування [4, с. 180].

Динаміка, склад та структура неподаткових надходжень місцевих бюджетів України у 2012-2016 рр., млрд. грн. [складено автором за даними джерела [3]]

показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Темп росту / приросту 2016р. до 2012р.	
<i>Доходи, мобілізовані неподатковими методами, з них:</i>	14,38	13,50	13,37	21,76	23,26	1,61	8,88
Неподаткові надходження, в тому числі:	12,63	12,12	12,25	20,14	21,86	1,73	9,23
Доходи від власності і підприємницької діяльності	0,61	0,45	0,34	0,47	1,77	2,9	1,16
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	1,73	1,92	1,58	2,84	3,36	1,94	1,63
Інші неподаткові надходження	0,79	0,87	0,74	1,53	1,85	2,34	1,06
Власні надходження бюджетних установ	9,49	8,87	9,58	15,28	14,87	1,57	5,38
Доходи від операцій з капіталом, з них:	1,75	1,38	1,12	1,62	1,40	0,8	-0,35
Надходження від продажу основного капіталу	0,76	0,65	0,39	0,73	0,48	0,63	-0,28
Надходження від продажу землі та нематеріальних активів	0,98	0,72	0,73	0,88	0,92	0,94	-0,06

Вважаємо, що основними чинниками підвищення фіскальної ролі доходів бюджету, мобілізованих неподатковими методами, є активізація ролі місцевого господарства у формуванні адекватної соціально-економічної інфраструктури на місцевому рівні управління, яка повинна базуватися на створенні ринку конкурентоспроможних бюджетних послуг, розширенні переліку та підвищенні якості останніх, запровадженні гнучкого тарифно-цінового механізму та визначенні першочергових послуг для населення в контексті проведення бюджетної децентралізації при реалізації бюджетного процесу. Окрім того, вагомим джерелом зростання доходів місцевих бюджетів може бути створення відповідних якісних стимулів для зростання екстенсивної частки доходів від операцій з капіталом, передусім надходжень від продажу нематеріальних активів.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних і практичних аспектів податкового і неподаткового механізмів мобілізації доходів місцевих бюджетів дозволило зробити відповідні висновки.

Механізмом мобілізації доходів бюджету як складової бюджетного механізму держави, доцільно вважати сукупність фінансових методів, інструментів і

важелів впливу на соціально-економічний розвиток країни в контексті забезпечення мобілізації доходних джерел централізованого фонду держави в результаті здійснення первинного і вторинного розподілу ВВП відповідно до основних положень бюджетної стратегії і тактики.

Механізм мобілізації доходів бюджету на практиці реалізується шляхом проведення бюджетних процедур на усіх стадіях бюджетного процесу. При здійсненні дослідження нами акцентувалася увага на податковому і неподатковому механізмах мобілізації доходів місцевих бюджетів, які здатні забезпечити власні надходження адміністративно-територіальних одиниць, а відтак – забезпечити виконання власних повноважень органами місцевого самоврядування. Зважаючи на це серед складових податкового і неподаткового механізмів мобілізації доходів місцевих бюджетів визначено фінансові методи: бюджетне планування і прогнозування, оперативне управління, бюджетний контроль і бюджетна звітність; інструменти: доходи, податки, неподаткові надходження, збори, внески і відрахування; важелі: норми, податкові ставки, пільги, оренда.

Податковий і неподатковий механізми мобілізації доходів місцевих бюджетів мають як спільні, так і

відмінні ознаки. Використання на практиці податкового і неподаткового механізмів мобілізації доходів бюджету передбачають застосування податкового і неподаткового методів формування бюджетних коштів, оцінку яких можна дати провівши аналіз динаміки їх мобілізації за певний період часу. Так, з позиції задоволення інтересів фіска першочергову роль у наповненні місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) відіграють податкові надходження. Неподаткові надходження і доходи від операцій з капіталом, які мобілізуються до бюджету неподатковим методом, відіграють другорядну роль. Співвідношення між цими джерелами доходів місцевих бюджетів у 2016 р. становили 86 % проти 14 %. Проте, доходи, мобілізовані неподатковими методами мають потенційні джерела зростання за рахунок активізації ролі місцевого господарства у формуванні адекватної соціально-економічної інфраструктури на місцевому рівні, розширенні переліку та підвищенні якості таких послуг, запровадженні гнучкого тариф-но-цінового механізму в контексті задоволення потреб населення.

В умовах нестійкої економічної ситуації в країні доцільно більш ефективно використовувати можливості наповнення місцевих бюджетів як податковими, так і неподатковими методами та своєчасно маневрувати фінансовими ресурсами відповідно до вимог і потреб суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-III // Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. / В.Г. Дем'янишин – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
3. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у 2012-2016 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/>
4. Кіт В.І. Неподаткові надходження в системі доходів місцевих бюджетів / В.І. Кіт // Наукові записки. – 2016. – № 1 (52). – С. 178-184.
5. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: Монографія. / Ц.Г. Огонь. – К.: КНТЕУ, 2003. – 580 с.